

УДК 351.77

В. В. Дудка,
здобувач, Національна академія державного управління при Президентіві України
В. В. Євтушенко,
здобувач, Національна академія державного управління при Президентіві України

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАРОДНОЇ ТА НЕТРАДИЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ АВТОРІВ (ДО ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДОРОВООХОРОННОЇ СФЕРИ)

У статті за матеріалами літературних джерел українських та зарубіжних авторів висвітлюється теоретичне підґрунтя проблеми державного регулювання народної та нетрадиційної медицини.

In the article on the basis of Ukrainian and foreign authors materials light up theoretical bases of complementary and untraditional medicine government control problems.

*Ключові слова: народна і нетрадиційна медицина, державне регулювання.
Key words: complementary and untraditional medicine, government control.*

Людские нужды заставляют нас решать и действовать.
На если мы будем требовательны к себе, то не только успехи,
но и ошибки станут источником знания.

Гиппократ

У народі кажуть: біда навчить. Саме біда — постійні війни,
які вели наші предки, навчили їх лікувати рани та інші недуги.

ВСТУП

Передумови розвитку та впровадження народної медицини в Україні сягають в тисячолітнє минуле давніх культур. За своєю сутністю, це найстаріша медицина, яка відома людству. Протягом віків медицина в основному базувалась на природних речовинах і холистичному підході до людини. Цей досвід збирався, збагачувався, а найбільш цінна його частина використовувалась науковою медициною. У всіх народів існують свої традиційні методи лікування, які віками відбирались і ретельно зберігались у пам'яті поколінь.

Саме історичні корені народної медицини дали початок офіційній медицині, яка ґрунтувалася на експерименті та матеріалістичній філософії.

ВИКЛАД ОСНОВОГО МАТЕРІАЛУ

З часів перших цивілізацій незмінним супутником лікування, що було засноване на засадах науки, було цілителство, яке в різних народів у різні періоди практикувалося шаманами, чаклунами, відьмами, жерцями, екстрасенсами,

біоенергоінформаційними терапевтами тощо. Вони завжди були конкурентами у боротьбі за пацієнтів. Характерною особливістю останніх років для законодавств багатьох країн світу у сфері охорони здоров'я є посилення уваги до проблем правового урегулювання діяльності в галузі народної і нетрадиційної медицини (НіТМ).

Як відомо, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнала, що знання натуральної медицини належить народам, в котрих вони повинні повною мірою поважатися. Науковці провідних країн світу дійшли спільної думки, що народна медицина значно випереджає за ефективністю академічну медицину, наприклад, при лікуванні ракових пухлин у деяких випадках дієвість методів народної медицини у 2,5—3 рази вища, ніж академічної [6].

Таким висновкам радіють не тільки дипломовані лікарі зі світовими досягненнями, але і пройдисвіти, що обіцяють за символічну плату вилікувати від найтяжчих хвороб, посиляючись на практику ВООЗ.

Сучасна народна і нетрадиційна медицина України базується здебільшого на використанні як методів, які мають

слов'янські корені (фітотерапія, апітерапія), так і на запозичених та модифікованих методах. Зі сходу в Україні найбільше використовуються такі методи, як мануальна терапія, акупунктура, літотерапія, біоенергоінформотерапія. Досягненням західних вчених є гомеопатія, іридодіагностика, натуропатія, водолікування та інші.

На сьогодні особливо актуальним і своєчасним є розроблення теоретичних проблем вивчення незаконного заняття народною медициною (цілительством). Ця проблема не знайшла наукового обґрунтування і висвітлення у працях сучасних правників, однак медики, філософи, соціологи, зокрема Ю. Вервес, В. Самойлов, П. Заблудовський, М. Щерба, В. Фіглевський занепокоєні сучасним станом народної медицини. Через засоби масової інформації (ЗМІ) своє ставлення до цієї проблеми висловлює і церква.

На жаль, у вітчизняній літературі проблематика, що пов'язана з наданням медичної допомоги з використанням заходів народної та нетрадиційної медицини, не знаходить широкого висвітлення. В основному теоретико-методологічні дослідження стосуються державного управління та механізмів державного регулювання охороною здоров'я України.

Системний аналіз наукових праць українських авторів свідчить про те, що розвиток державного управління охороною здоров'я взагалі та державного регулювання народної та нетрадиційної медицини зокрема, ще залишається недостатньо вивченим. Дослідження даної проблеми все ще розрізнені, методично не об'єднані. Окремі ж праці науковців дають змогу лише незначною мірою розкрити суть проблеми.

З огляду на це, ми можемо визначити найважливіші напрями проблеми державного регулювання народної та нетрадиційної медицини, що потребують наукового дослідження.

На глибоке переконання авторів, найважливішим сьогодні слід вважати удосконалення нормативно-правової бази з регулювання діяльності в галузі народної і нетрадиційної медицини. Потребує постійної уваги й моніторинг обліку фахівців у галузі народної та нетрадиційної медицини.

Комплексний аналіз літературних джерел за темою дослідження свідчить, що кількість цілительів, які використовують народні та нетрадиційні методи лікування, просто вражає. Так, лише у Києві на сьогодні діють понад 30 різних центрів, шкіл і навіть інститутів цілительства, магії та чаклування. За підрахунками фахівців, налічується понад 15 тис. одинаків-цілительів, а місячний обіг цього бізнесу становить від 20 до 100 тис. дол. [1].

В Україні до нетрадиційної медицини, за інформацією федерації сприяння охороною здоров'ю, щороку звертається понад п'ять мільйонів людей. Про популярність цього сегмента здоров'я охоронної галузі свідчить хоча б те, що деякі великі страхові компанії навіть пропонують види страхування, пов'язані з нетрадиційною медициною. Загалом, як стверджують автори проаналізованих нами літературних джерел, народним лікарям довіряють 40—60 % українців.

Для порівняття нижче наведемо низку окремих статистичних показників.

В Африці 80% населення використовують народну медицину. В Азії і Латинській Америці переважна більшість населення продовжує використовувати народну медицину з урахуванням історичних та культурних традицій. У Китаї за своїм обсягом народна медицина досягла 40 %. Відсоткове співвідношення для населення, котре хоча б раз зверталося до послуг народної медицини, становить: 48% в Австралії, 70 % в Канаді, 42 % в США, 38 % у Бельгії і 75 % у Франції. У Малайзії приблизно 500 млн дол. США щороку витрачається на послуги народної медицини проти 300 млн дол. США на класичну медицину. В Японії 60—70 % лікарів

з академічною освітою випишують своїм пацієнтам ліки нетрадиційної медицини [7]. Нами встановлено, що в багатьох країнах світу витрати на народну медицину не тільки високі, але і постійно зростають.

Законодавець України визначив поняття народної медицини (цілительства) як методи оздоровлення, профілактики, діагностики і лікування, що ґрунтуються на досвіді багатьох поколінь людей, ustaleni в народних традиціях і не потребують державної реєстрації [3].

Право на заняття народною медициною (цілительством) мають особи, які отримали спеціальний дозвіл на заняття народною медициною (цілительством), виданий Міністерством охороны здоров'я України або уповноваженим ним органом. Законом також визначено заборону проведення цілительства на масову аудиторію, у тому числі з використанням засобів масової інформації. Також законодавством визначено, що до загальнодозволених видів медичної діяльності не належать: лікування онкологічних хворих; лікування хворих на інфекційні захворювання, у тому числі венеричні та заразні шкірні; СНІД; лікування хворих на наркоманію; лікування психічно хворих, які потребують невідкладної госпіталізації; видавання висновку про психічний стан здоров'я; догляд та лікування ускладнень вагітності; хірургічні втручання, у тому числі аборти; проведення розрахованих на масову аудиторію лікувальних сеансів та інших аналогічних їм заходів із використанням методу гіпнозу та інших методів психічного або біоенергетичного впливу. Реклама, що спростовує норму, закріплену законодавцем у повсякденному житті, нам зустрічається досить часто. Сьогодні газети буквально переповнені оголошеннями різноманітних цілительів, знахарів, провісників народної медицини, які пропонують хворим свої послуги, обіцяючи зцілення навіть від хвороб, які на сучасному етапі еволюції людства медиками визнані невиліковними. Кодекс Російської Федерації про адміністративні правопорушення від 30 грудня 2001 р. теж має відповідну норму, що забороняє незаконне заняття народною медициною (цілительством).

У Росії порушувалося питання заборони реклами "магів" та "цілительів", законопроект, що забороняє рекламу окультичних послуг і магічного цілительства, розглянутий Державною думою. З відповідною пропозицією виступив Комітет Держдуми з економічної політики і підприємництва. Ініціатива пояснюється тим, що громадяни, довіряючи рекламним обіцянкам магів і чаклунів, часто стають жертвами банального шахрайства [2].

Слід відзначити, що негативна реклама у цій сфері послуг неякісно впливає на формування в суспільстві позитивних тенденцій взаємовідносин між громадянами, владою, різними соціальними інституціями. За останні роки в її розвитку досягнуто певних успіхів, але питання реклами лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації залишається відкритим. Нині досить активно в пресі й на інших носіях присутня реклама актуальної для суспільства інформації. Водночас обсяг нашої соціальної реклами дуже малий, відсутні солідні джерела її фінансування, дуже обмежена проблематика, на яку звертають увагу творці рекламного продукту. Потребує і більш системного опрацювання весь комплекс законодавства про соціальну рекламу. Недостатньо уваги приділяється і науковим дослідженням цього надзвичайно важливого чинника соціального розвитку суспільства і його впливу на мотиваційну поведінку різних груп населення. Але є ще одне джерело інформації, до якого прикута значна частина прогресивного людства, — це Інтернет. Саме тут можна знайти безліч сайтів, адміністратори котрих за символічну плату пропонують вилікувати від хвороб різного характеру, надати пораду і навіть запропонують зв'язатися з провідними фахівцями у галузі шляхом мобільного зв'язку, електронної адреси чи онлайн, а також переконують, що з послу-

гами гороскопу і чаклунства результат лікування буде кращим. Хоча законодавець і визначає заборону реклами у проведеному цілительстві на масову аудиторію, але ця заборона не поширюється на Інтернет. Виявити порушення дуже легко, але відповідальність нести нікому, адже знайти авторів сайту неможливо. Найпоширенішими порушеннями на прикладі Інтернету і реклами є порушення п. 11 ст. 21 Закону України "Про рекламу", що встановлює заборону реклами діагностики або лікування, які не ґрунтуються на безпосередньому контакті лікаря з пацієнтом, також рекомендації медичних працівників, науковців, медичних закладів, організації щодо рекламованих товарів чи послуг та й взагалі постає питання про їх наявність [8; 9].

Найчастіше адміністратор сайту виступає у ролі і цілителя, і лікаря, і чаклуна.

Варто зазначити, що умови та організація роботи цілителя (особи, яка не має спеціальної медичної освіти, але володіє певним обсягом професійних знань та вмінь у галузі народної та нетрадиційної медицини) визначаються Положенням про організацію роботи цілителя, який здійснює медичну діяльність у галузі народної та нетрадиційної медицини, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я № 36 від 11 лютого 1998 р. У цьому Положенні визначається, що цілитель надає допомогу населенню методами народної та нетрадиційної медицини під контролем лікаря або в умовах лікувального закладу, повинен узгоджувати свої дії щодо надання консультативної та лікувальної допомоги пацієнтам лікарем-спеціалістом, вести облікову документацію, знати принципи медичної етики та деонтології тощо [5]. На жаль, перелічене вище відсутнє в умовах інтернет-спілкування. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає суб'єктами правопорушення осіб, що отримали у встановленому порядку спеціальний дозвіл на провадження медичної діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини, та інших осіб. До числа "інших осіб" навряд чи можна віднести адміністраторів сайтів, скоріше тих шарлатанів, котрі розміщують оголошення в газетах та на зупинках міського транспорту.

Як свідчить практика, таких нюансів не знають не лише пересічні громадяни, а й багато представників офіційних органів, які покликані стежити за порядком у цій галузі. Та й підставою для перевірки особи, яка займається цілительством, є скарга від хворих. Якщо ж заявник посилається на інтернет-ресурс, то адреса "цілителя" у цьому випадку буде відсутня, відповідно і перевірка проводиться не буде. Підкреслимо, що до компетенції МОЗ України не належить урегулювання діяльності тих осіб, які не мають передбачених законодавством України кваліфікаційних та дозвільних документів на проведення медичної практики. Діяльність таких осіб регулюється службою податкового нагляду, правоохоронними органами, регіональними управліннями захисту прав споживачів або іншими органами виконавчої влади (залежно від порушень вимог чинного законодавства). Однак з метою запобігання випадкам незаконної медичної практики МОЗ співпрацює з Податковою адміністрацією України, МВС, СБУ, службою прокурорського нагляду, Державним комітетом з питань споживчої політики. Дослідження причин, чому і як "цілители" отримують ліцензії, а головне їх правомірність, залишається поза межами статті, це компетенція інших органів.

Існують випадки, а нині це просто необхідність, яка беззаперечно діє на психіку та свідомість деякої категорії громадян, коли "цілители" розміщують на сторінках сайту, в оголошеннях, газетах неправдиву інформацію про номер ліцензії, нібито виданої МОЗ, а також печатку з реквізитами міністерства та підписами. На нашу думку, було б доцільно запровадити можливість надсилання запиту через електронну мережу Інтернет на офіційний сайт МОЗ з метою з'ясу-

вання дійсності і відповідності виданої ліцензії та запобігання цього виду правопорушення. Така практика вже використовується на урядовому порталі Міністерства охорони здоров'я України Державною службою лікарських засобів і виробів медичного призначення. Сторінка сайту містить інформацію про Державний реєстр ліцензій та лікарських засобів. Необхідно лише ввести номер свідоцтва або ліцензії, номер наказу, дату та інші реквізити. На жаль, на сторінці сайту "Регуляторна політика та дозвільна діяльність" у розділі "Народна медицина" міститься лише текст Конституції України та накази, що регулюють цей вид діяльності. Особливістю такого методу швидкого отримання інформації є те, що таким реєстром можуть скористатися пересічні громадяни будь-де і будь-коли. І вже потім самотійно зможуть вирішувати, звертатися їм за допомогою в лікуванні чи ні.

Водночас перші кроки до вирішення зазначеного питання відкривають широке поле для науково-теоретичного дослідження цього напрямку. Українці повинні серйозно занепокоїтись окресленою проблематикою, адже здоров'я нації є найдорожчим скарбом держави. І кожен з нас сам обирає, кому він надає право рятувати своє здоров'я — народній медицині або академічній. Феномен катастрофічного поширення нетрадиційної медицини у розвинених країнах світу розглядається як непояснене явище. Проведений нами аналіз і критика поширених у суспільстві лженаук і паранормальних вірувань ставлять законодавця у безвихідне становище. А спроби здійснювати на державному рівні різноманітні проекти в цьому напрямі не дають бажаного результату, хоча певна тенденція у ЗМІ і навіть на законодавчому полі є. На нашу думку, основне завдання законодавця — чітко визначити предмет критерії і завдання справжньої народної медицини, відмежувати останню від сумнівної нетрадиційної практики доморослого "цілительства" з подальшим внесенням їх до КпАП. Без розгляду залишається і питання відповідальності за незаконне цілительство. Таким чином, це питання потребує детального вивчення з боку науковців [7].

Прийоми та засоби народної медицини у практичному використанні запорізьких козаків. Українська народна медицина — як предмет етнологічних досліджень.

Основним методом лікування ран у давнину були пов'язи, або "об'язи", як їх тоді називали. Згодом почали використовувати і деякі хірургічні прийоми: зшивання нитками, трепанація черепа, "оттираніє" (ампутація) кінцівок, "вилушування лохтіїв". З середини XVII ст. починають проводити операції на кістках. Виймати сторонні тіла, зондувати рани.

Для лікування переломів кісток на пошкодженні місця накладали мазі або пластири, а для іммобілізації використовували лубок. Для лікування опіків використовували листя лободи, подорожника. Стародавні лікарі вміли лікувати відмороження. З цією метою використовували ліки, які цілители готували з сировини рослинного або тваринного походження.

У рукописах XVII—XVIII ст. коліт і ентероколіт, які часто спостерігалися у військових колективах, описуються як "утробний понос" або "утробное течение". Для їх лікування призначали відвари лікарських рослин, які мають в'язучу (кора дуба, ромашка лікарська) та протизапальну (подорожник) дію. Коли ж у перебігу хвороби переважав запор, то рекомендували їсти сливи та вишні [10].

Під час визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького для вікування гнійних ран застосовували вологу хлібну цвіль (прообраз сучасних антибіотиків), а також настої подорожника великого, звіробою звичайного, калгану, родовика лікарського, деревію звичайного та ін. Козаки цього періоду мали певні знання з гігієни. Так, відомий дослідник битви під Берестечком І.К.Свешніков пише: "Кількість знахідок на переправі дозволяє ствердити, що кожен козак носив ложку у

шкіряному футлярі на поясі..." Це свідчить про високий рівень особистої культури й гігієни у козацькому війську, так само як і звичай голити голову. Козацька верхівка інколи користувалася металевими посрібненими ложками та столовими приборами, що складались зі столового ножика та двозубої виделки у подвійному шкіряному футлярі.

На відміну від козаків, як свідчить дослідник питань, пов'язаних з кулінарією середньовічної Польщі, Т. Пжипковський, "... рядовий шляхтич носив ложку за халявою, будучи завжди готовим витягнути її на запрошення до столу магната, який часто пригощав біднішу шляхетську братію". Свої люльки запорозькі козаки, як пише Д. Яворницький, "... вкладали за смушеву оторочку шапки".

Серед козацьких речей загального користування, знайдених групою українських археологів під час розкопок на місці Берестейської битви, виявлено й предмети, пов'язані з козацькою "медициною". Знайдено невеличку сіро-коричневу мисочку з ліхчасто розхиленими стінками, в якій містилася чорно-коричнева маса зі слабким смолоподібним запахом, а зверху лежав шматочок якогось мінералу. Аналіз засвідчив, що чорно-коричнева маса є мазю, яка за своїм складом нагадує концентрат дистильованого дьогтю з домішкою порошку антимоніту. Відомо, що антимоніт був основною складовою частиною ліків від різних хвороб, у його цілющі властивості середньовічні медики вірили як у панацею, застосовуючи як і при внутрішніх, так і при зовнішніх захворюваннях, у тому числі й для лікування ран. Відомий своєю вченістю Миколай Остророг, прозваний Б. Хмельницьким "Латиною" у листі до луковського старости Б. Казановського у 1633 р. писав, що вміння без чесності "є як чистий антимоніт, котрий є отрутою, але коли є злагоджений іншими засобами є прекрасним ліком" [10].

Під час загаданих вище розкопок знайдено кулясту пляшку з тонкого скла вишневого кольору зі свинцевою нарізаною горловиною і вгнутим дном та опуклістю в центрі. Мабуть, вона використовувалась для зберігання ліків. Для цього ж, певно, призначалась ще одна знахідка — невеличка чотиригранна посудина з прозорого скла з ліхчастою горловиною і округлим заглибленням у центрі. На внутрішній поверхні її стінок зберігся шар якоїсь білої твердої речовини мінерального походження.

Були серед знахідок і ймовірно козацькі хірургічні інструменти: трикутний ніж з загостреною по боках і на кінці робочою частиною та чотиригранним держакком, ланцетовидний предмет з видовжено-овальною робочою частиною і округлим держакком з розклепаною головкою та прикріпленою до неї рухомою петелькою-вушком.

Не можна тут не сказати і де про одну дуже цікаву знахідку, що була свідком Берестейської битви, — шкіряний гаманець з винятково оздобленим прорізним орнаментом передньою стінкою. Композиція орнаменту складається з солярних знаків (вписані у кола хрести), есовидних, овальних, прямокутних, ромбовидних, напівкруглих та округлих порізів, під якими, очевидно, була підкладена червона тканина. Орнамент, на думку дослідників, має магичне значення (знаки сонця, рослин, та родючості) і, очевидно, виконував функції оберегу, захищаючи свого володаря від недобрих очей. Нашим предкам, звичайно, теж надокучали захворювання зубів та ротової порожнини, які у той час називали "рутяною хворью". Для лікування різних видів стоматиту використовували мед, який, як тепер відомо, має добрі бактерицидні та ранозагоювальні властивості. Серед застережень, про які нагадувалося військовикам, знаходимо і таке: "... печень у мужчин болит после питья излишнего..." Для лікування захворювань печінки запорізькі козаки використовували лікарські рослини, які мають спазмолітичний і жовчогінний вплив. Це ганус звичайний, м'ята перцева, полин гіркий, ромашка лікарська, чистотіл ве-

ликий. Ці рослини дуже широко використовуються в медицині й сьогодні. А подальше вивчення давньоукраїнських медичних джерел є одним із найперспективніших напрямів історико-медичних досліджень, які можуть відігравати позитивну роль у духовному відродженні української медицини [10].

Як стверджують дослідники [4; 11] ролі та місця народної медицини у традиційній культурі українців, останнім часом у контексті реалій "перехідного періоду" помітно актуалізувалася проблема вивчення традиційної народної медицини (етномедицини). На їх глибоке переконання, народна медицина тісно пов'язана з матеріальним життям і побутом суспільства, чутливо реагує на рівень економічного, соціального, морального, екологічного комфорту людини. Надто різкі й болісні трансформаційні процеси на шляху від соціалізму до ринкової економіки породили безліч кризових явищ. За цих умов зростає інтерес до так званої альтернативної медицини. Все більше людей користується природними лікарськими засобами й традиційними методами оздоровлення, доцільність яких перевірена не одним поколінням.

Не можна не погодитися з думкою І. Колодюк та Н. Серебрянниковою і про те, що, окрім суто практичного значення, народна медицина виступає одним з джерел у дослідженнях світоглядних уявлень, сфери функціонування етнічних стереотипів і ритуалізованих форм поведінки. Як важлива галузь народних знань вона є частиною духовної культури, яка включає в себе залишки різностадіальних синкретичних вірувань, магичні практики й цінні емпіричні відомості. Адже добре відомо, що й сучасна професійна медицина, біля витоків якої стояли Гіпократ, Авіцена (Ібн-Сіна), Агапіт, Гален та інші, також базується на тисячолітньому народному досвіді [4; 11].

Звернення до спадщини народного лікування збагачує сучасну науку. Це яскраво засвідчили численні факти використання набутоків народної медицини у професійній лікувальній сфері. Так, у роботах З. Фрейда та К. Юнга, фундаторів такого напрямку, як психоаналіз, був використаний евристичний потенціал народних засобів лікування у розробці світоглядних архетипів. Вони переконливо доводять важливість психотерапевтичних аспектів у контексті "хвороба — хворий — лікар".

Посилення інтересу громадськості до народної медицини значною мірою спричинено як прагненням зберегти її духовну складову в контексті відродження національних звичаїв і традицій, так і прагматичними зацікавленнями, які, на жаль, часто мають характер спекуляції чи моди. Насамперед, це стосується магичних елементів практики сучасних знахарів і цілителів, навколо яких штучно створюється романтичний ореол містично-окультного таємничості.

Зважений науковий підхід допомагає зрозуміти народний погляд на етіологію захворювання, "логіку" обраного терапевтичного методу і його світоглядну мотивацію, розмежовувати раціональні та ірраціональні прийоми лікування.

Народну медицину можна розглядати як складову традиційної культури, в змісті якої поєдналися позитивні емпіричні знання, засоби лікування словом, досвід місцевих спостережень, світоглядні уявлення та вірування різних епох. Етнографічний підхід до дослідження проблеми передбачає вивчення таких питань, як розвиток народних уявлень про анатомію і фізіологію людини, народне розуміння етіології захворювань, погляди на народних лікарів, методи діагностики та профілактики, санітарно-гігієнічні норми, класифікація лікувальних засобів.

Дослідження народної медицини в етнографічному вимірі дає ключ до розв'язання важливих етнологічних завдань, пов'язаних з проблемами походження та розвитку світоглядних уявлень та народних знань українців.

Народні методи лікування, способи приготування ліків, їх асортимент і застосування відзначаються багатством етнічних та етнорегіональних форм. Вивчення їх є базою для проведення порівняльних досліджень, передусім народної медицини і сучасної фармакології. Народні методи лікування словом після тривалих років відвертого ігнорування стають сферою зацікавлення психотерапевтичної науки, розробки дослідників у сфері народної медицини переконливо доводять важливість народних психотерапевтичних методів лікування.

На завершення короткого екскурсу в історію використання засобів народної медицини запорізькими козаками та аналізу української народної медицини — як предмета історико-етнологічних досліджень, скористаємось думкою відомого українського фітотерапевта Є.С. Товстухи для підтвердження тези про те, що народну медицину слід розглядати і як філософію української нації.

В українській народній медицині та фітотерапії наразі не використовується навіть тисячної долі її потужних властивостей, можна сподіватися, що третє тисячоліття неодмінно стане для української народної медицини потужним проривом на лікувально-профілактичній ниві. Суспільству належить пильно оберігати справжніх носіїв етнічних фітотерапевтичних знань, всіляко пропагувати їхній раціональний досвід та успіхи. Пам'ятаймо, що навіть універсальні наші символи пішли від життя-буття, пісень-замовлянь, кольору неба та збіжжя. А моделлю слугували рослини — перестріч гайовий та айстра степова, які цвітуть блакитно-жовтими квітами і успадковані на полотнищі національного прапора України. Вищі феномени здоров'я — це і є наше правічне звичаєве право, наше життя та буття, в якому виникла та успадкувалась у тисячоліттях народна медицина і фітотерапія. Вони оптимізувались у взаємодії з буйною природою (екологією) і долинули до нашого часу. Фітотерапія як національне диво минулого, сучасного та майбутнього повинна, нарешті, стати наріжним пластом сучасних чи найсучасніших універсальних лікарських засобів. ...Адже національна ідентичність українців постає не в женьшені, китайському лимоннику чи елеутерокоці..., а в материнці, родовику лікарському, омані високому, перстачі прямостоячому (калгані). В отому споконвічному зв'язку з вічним зеленом для здоров'я і родоводу, з піснею, працею, культурою віків... [12; 13].

ВИСНОВКИ:

1. Дослідженням встановлено, що незважаючи на те, що різні аспекти державного регулювання суспільних відносин у сфері медичної діяльності досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, проте, до цього часу в Україні існує певна неоднозначність у розумінні питань державного регулювання народної і нетрадиційної медицини.

Окремі праці українських авторів стосуються лише питань атестації фахівців народної і нетрадиційної медицини, інші акцентують увагу на питаннях ціноутворення на медичні послуги, які надаються спеціалістами в галузі народної і нетрадиційної медицини. Це дало підстави стверджувати, що стан наукового опрацювання різних аспектів проблеми державного регулювання народної і нетрадиційної медицини в Україні не можна вважати задовільним і необхідні подальші комплексні дослідження за обраною темою.

2. Визначено, що правове поле діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини в Україні формувалося протягом останніх десятиріч і цей процес залежить від багатьох чинників. Але в основі цього питання лежать дві особливо важливі проблеми: а) допустимі межі свободи лікування, б) реальні офіційні гарантії, які можуть бути введені для

захисту населення від шарлатанства та небезпечної некомпетентності.

3. Обґрунтовано, що в Україні зроблено важливі кроки в напрямі інтеграції народної і нетрадиційної медицини з офіційною медициною. З цією метою створюються нові навчальні медичні заклади з поглибленим вивченням методів народної і нетрадиційної медицини та вводяться спеціальні курси з народної і нетрадиційної медицини в навчальні програми (гомеопатія, фітотерапія, рефлексотерапія, мануальна терапія, іриодіагностика та інші). Створюються кабінети та центри, в яких кваліфіковані спеціалісти застосовують для діагностики та лікування хвороб методи народної і нетрадиційної медицини. Україна залишиться однією із лідерів розвитку народної і нетрадиційної медицини, що сприятиме оздоровленню населення та подальшому розширенню застосування методів народної і нетрадиційної медицини в реабілітаційній та комплексній терапії хворих.

Література:

1. Гаташ В. Цілителство — дитя нового часу // Дзеркало тижня. — 2006. — № 17 (596). — 29 квіт. — 12 трав. // <http://www.dt.ua/3000/3450/53272/>
2. Заборона реклами окультних послуг і магічного цілителства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://skm-rf.runews.phpread-more=1921>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: наук.-практ. Комент. / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. — К., 2008. — 781 с.
4. Колодюк І.В. Народна медицина у традиційній культурі українців Полісся (остання чверть хх — початок ххі століття): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05. — К., 2005. — 26 с.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 4. — С. 19.
6. Позиція ВОЗ по отношению к натуральной медицине // <http://natyrmed.com.ua>
7. Трахтенберг І., Шумаков В. "Нетрадиційне цілителство" і наука: компроміс неможливий // Вісник Національної академії наук України. — 2002. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/All/her-ald/2002-02/6.htm
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення застосування методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарських засобів і заняття народною медициною (цілителством): Закон України від 17 травня 2007 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270%2F96-%E2%F0>
9. Про рекламу: Закон України від 11 липня 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279%2F94-%E2%F786909>
10. Радиш Я. Як козаки хвороби перемагали // "Нариси з історії медицини". — 2009. — С. 66—69.
11. Серебряннікова Н.І. Обрядові аспекти народної лікувальної практики слов'янського населення південно-західної України століття): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.05. — К., 2004. — 22 с.
12. Товстуха Є.С. Народна медицина як філософія українців // Матеріали Першого з'їзду "Народна медицина в Україні", 24 — 25 вересня 2010 р. — К.: 2010. — С. 9—10.
13. Товстуха Є.С. Українська народна медицина з погляду сучасності // Матеріали Першого з'їзду "Народна медицина в Україні", 24—25 вересня 2010 р. — К.: 2010. — С. 10—14.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2012 р.